

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 4

2026

PUBLISISTIK MATERIALLAR TILI VA USLUBIDAGI O‘ZGARISHLAR XUSUSIDA

Ziyatov Abduxoshim Abduvali o‘g‘li
Samarqand davlat chet tillar instituti, o‘qituvchi

Annotatsiya

Ushbu maqolada o‘zbek tilining funksional stilistikasi, o‘tgan asr va mustaqillik yillarida ushbu tilshunoslik yo‘nalishining taraqqiyoti, o‘zbek olimlari tomonidan olib borilgan izlanishlar haqida ma’lumotlar keltirilgan. Shuningdek, maqolada publisistik uslub, mustaqillik davri, davlat va jamiyat taraqqiyotining mazkur uslub tilida aks etishi xususida so‘z yuritilgan.

Kalit so‘zlar: tilshunoslik, funksional stilistika, antroposentrik yondashuv, publisistik uslub, ommaviy axborot vositalari, televideniye, mediaolam, radio, internet.

О ИЗМЕНЕНИЯХ В ЯЗЫКЕ И СТИЛЕ ПУБЛИЦИСТИЧЕСКИХ МАТЕРИАЛОВ

Зиятов Абдухошим Абдували угли
Самаркандский государственный институт иностранных языков, преподаватель

Аннотация

В данной статье представлена информация о функциональной стилистике узбекского языка, развитии этого направления лингвистики в прошлом веке и в годы независимости, а также исследованиях, проведенных узбекскими учеными. В статье также рассматривается журналистский стиль, период независимости, отражение развития государства и общества в языке этого стиля.

Ключевые слова: лингвистика, функциональная стилистика, антропоцентрический подход, журналистский стиль, средства массовой информации, телевидение, медиамир, радио, интернет.

ON CHANGES IN THE LANGUAGE AND STYLE OF JOURNALISTIC MATERIALS

Ziyatov Abduxoshim Abduvali ugli
Samarkand State Institute of Foreign Languages, Lecturer

Abstract

This article presents information about the functional stylistics of the Uzbek language, the development of this direction of linguistics in the last century and the years of independence, and research conducted by Uzbek scientists. The article also discusses the journalistic style, the period of independence, the reflection of the development of the state and society in the language of this style.

Keywords: linguistics, functional stylistics, anthropocentric approach, journalistic style, mass media, television, media world, radio, internet.

Til taqdiri, uning rivoji bevosita uning iste‘molchisi bo‘lgan xalq taqdiri bilan bog‘liq ekanligidan kelib chiqib prof.S.Karimov “O‘zbek tilining funksional stilistikasi” asarida quyidagilarni yozgan edi: “Juda ko‘p asrlardan buyon o‘z xalqi va millatining aloqa vositasi bo‘lib kelayotgan o‘zbek tilining imkoniyatlari uning barcha ko‘rinishlarida yana ham kengaydi, zamonlar silsilasida, badiiy ijod jarayonida sayqal topdi. U endi o‘zbek xalqi uchun o‘zaro aloqa qilish, muloqotda bo‘lish va bir-birlariga xabar uzatish vositasigina emas, balki yuksak badiiy-estetik tuyg‘ularni ham ifodalaydigan va xuddi shunday ta’sir ko‘rsata va zavq bera oladigan nodir boylikka aylandi” [1; 46-b.].

Bu fikr o'zbek tili publisistik uslubi doirasida yanada yaqqol ko'zga tashlanadi. Chunki, inson muloqot jarayonining, kognitiv tafakkurining g'oyatda xilma-xilligi, kengligi va murakkabligi bu jarayonda qo'llaniladigan til birliklarini shartli ravishda guruhlariga bo'lib o'rganishni taqozo etadi. Jumladan, omma orasida muayyan g'oyani, ijtimoiy fikrni targ'ib qilish, yoki bo'lmasin, biron-bir vazifani bajarishga tashviq etish, undash bilan bog'liq bo'lgan jarayonlarda qo'llaniladigan til birliklarining mavjudligi bu turkum birliklarni ham alohida uslubiy vositalar guruhi sifatida qarashga to'g'ri keladi. O'zbek tili funksional uslublari tizimidagi har bir alohida uslub ana shu talablar va antroposentrik yondashuvlar asosida o'rganish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Mustaqil o'zbek davlatchiligining navbatdagi bosqichida – Uchinchi Renessans davrining poydevorini barpo etish, Yangi O'zbekistonning imijini yaratish jarayonida ona tilini yanada mukammal o'rganish, olamning lingvistik manzarasida o'ziga xos o'rni va maqvega ega ekanligini dalillash har qachongidan ham dolzarb masala sifatida kun tartibiga qo'yildi. Bu tilning madaniyatini jahon xalqlari muloqot jarayoniga olib kirish har qachongidan ham ustuvor vazifa sifatida belgilab olindi. O'zbek tili bayrami munosabati bilan xalqimizga yo'llagan bayram tabrigida muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev «Hayotimizda sun'iy intellekt ta'siri ortib borayotgan bir paytda bu qudratli vosita yordamida ona tilimizni rivojlantirish va targ'ib etish – davr talabidir», degan fikrni bildirdilar.

Zamonaviy o'zbek tili mustaqillik sharoitida misli ko'rilmagan o'zgarishlarga yuz tutdi. Muloqot ko'lami nihoyatda kengaydi. Xalqaro miqyosdagi turli mavzular va darajalarda o'tayotgan anjumanlarda muloqot vositasi sifatida qo'llanayotganidan, uning dunyodagi nufuzi tobora ortib borayotganidan dalolat beradi.

Darhaqiqat, yangi O'zbekiston sharoitida xalq bilan muloqotning tobora ahamiyatli bo'layotgani, buning ortidan OAVlari turlarining ham ko'payib borayotgani publisistik uslubni o'zbek tili funksional uslublar tizimida dominant, yetakchi uslubga aylantirdi. Chunki ona tilimiz taraqqiyotidagi asosiy o'zgarishlar va yangiliklar OAV doirasida ro'y bermoqda, uzatishdagi tezkorlik va qulaylik tufayli axborot adresatga juda tez yetib bormoqda va oson o'zlashtirilmogda. Jahon tilshunosligida uni ommaviy kommunikatsiyalar uslubi yoki ommaviy kommunikativ uslub deb atayotganlarining sababi ham shunda.

O'zbek tili funksional uslublar tizimidagi publisistik uslub ijtimoiy-siyosiy va madaniy hayotni OAV orqali aks ettirishning o'ziga xos shaklidir. OAVlari tur va janrlarining ko'pligi bu uslubning g'oyatda g'oyatda serqirraligi, til materialidan foydalanishdagi rang-barangligi, ayni paytda, o'ziga xosligini belgilaydi.

Publisistik uslub ijtimoiy faoliyatning ijtimoiy-siyosiy qatlami bilan bog'liq. Bu uslub ijtimoiy-siyosiy ahamiyatga ega bo'lgan jurnal va gazeta maqolalari, miting va yig'ilishlardagi notiqlik chiqishlari uslubidir. Ularning vazifasi ikki xil – ishontirish va axborot uzatish. Alomatleri esa – uslubiy rang-baranglik, ekspressivlik va standartlilik uyg'unligi, ehtiros uyg'otish va da'vat qilishdir [2; 63-b].

Mustaqillik davri publisistikasida bayonning yangi usullaridan foydalanish urfga kirdi. Maqola boshida matn mazmunining qisqacha sharhi va izohi bo'lgan, muallifning sub'yektiv fikrini mujassam qilgan rezyumelar beriladigan bo'ldi.

Publisistik uslub o'zbek tilida mavjud bo'lgan barcha vositalardan foydalanish imkoniyatiga ega. Shu bilan birga, bu foydalanishda o'ziga xosliklar mavjud. Birinchidan, adresant va adresat o'rtasidagi muloqotda ifodaning har ikkala – ham og'zaki, ham yozma usullari amalda bo'lishi mumkin. Ikkinchidan, bu jarayonda, shubhasiz, barcha funksional uslublarda bo'lgani kabi ham lingvistik, ham ekstralingvistik vositalar ishtirok etadi.

Publisistikaning zamonaviy pragmatik vositalarini qo'llash bilan birga faqatgina shu uslubga xoslangan standart, turg'un birikmalar – formulalarga murojaat qilish ham davom etmoqda.

Shu paytga qadar gazeta va jurnallar, radio va televideniye eng ommalashgan axborot

vositalari sifatida qarab kelingan bo'lsa, XXI ga kelib mediaolamda internet tizimining axborot uzatish imkoniyati kengaydi. Shunga bog'liq tarzda til materialidan foydalanishga bo'lgan talablar ham o'zgardi [3; 52-b].

XXI asrda insonlar hayotiga internet vositalarining kirib kelishi axborot texnologiyalarida inqilob yasadi. Axborot tizimida mediaolam degan tushuncha paydo bo'ldi. Axborot uzatishning matbuot, radio, televideniye singari ko'rinishlari qatorida kommunikatsiyaning elektron vositalari paydo bo'ldi. Ularning har birning tili va kommunikatsiya uslubi bir-biridan, garchi jiddiy bo'lmasa-da, farqlanadigan bo'ldi.

Radioeshittirishlarda so'zlovchi va tinglovchi o'rtasida g'oyibona aloqa mavjud. Bunda adresant faol va adresat passiv pozitsiyada bo'ladi. Hozirgi davrda radioeshittirishlar axborot, musiqiy va reklama yo'nalishlarida olib borilmoqda.

Televideniye hayotga o'tgan asrning 50-yillarida kirib kelgan va axborotni nafaqat eshitish, balki ko'z bilan qabul qilish imkoniyati paydo bo'lgan. Ayni paytda, teleeshittirishlar mualliflarida turli verbal va noverbal metodlardan foydalanish imkoniyati yuzaga kelgan.

Shu paytga qadar teleko'rsatuvlarda axborot, telesharh, teleintervyu, tahlilnoma, telebahs va adabiy-badiiy singari janrlar yetakchilik qilgan bo'lsa, endi teleshoular, musiqiy kliplar, reklamalar, voqea joyining o'zidan to'g'ridan-to'g'ri ko'rsatuvlar olib borish odat tusiga kirmoqda.

Prof. S.Karimov fikricha, "Teleradioeshittirishlar oldida turgan asosiy vazifa - xalqni jamiyat hayotidagi ijtimoiy-siyosiy voqealardan xabardor qilib turish, uning ma'naviy-ma'rifiy dunyoqarashini yuksaltirish ekanligi, ayni paytda, bu eshittirishlar nutqi o'zbek nutqi madaniyatining namunasi bo'lishi lozimligini ham anglatadi".

Matbuot tizimida gazeta ommaviyligi bilan yetakchilik qiladi. Ijtimoiy hayotning barcha jabhalaridagi yangiliklar dastlab gazeta sahifalarida o'z aksini topadi. Til birliklari ham asosan gazeta orqali ommalashadi, turg'unlik kasb etadi va lug'atlardan joy oladi. Materialni tayyorlash jarayonidagi til ustida bemaolol ishlash – tanlash, tahrir qilish bunga sabab bo'ladi. Shu boisdan bo'lsa kerak, A.Abdusaidov gazetani o'zbek tilida alohida uslub sifatida qaragan [4; 77-b.].

Gazeta matnida beriladigan bosh maqola, xalqaro obzor, xabar va yangiliklar, sport musobaqalari sharhi, shuningdek tahliliy va badiiy-publisistik materiallar alohida ekstralingvistik shart-sharoitlar tufayli shakllanadi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, har qanday til taraqqiyotda yuz beradigan o'zgarishlar ijtimoiy-siyosiy jarayonlar, lingvomadaniy yuksalishlar bilan bog'liq holda, eng avvalo, uning funksional-stilistik tizimida o'z aksini topadi. Shu ma'noda bu tadqiqotlarning o'zbek tilini ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan o'rganishga, o'zbek tili stilistikasi fanining nazariy asoslari yaratilishiga davr nuqtai nazaridan muayyan hissa bo'lib qo'shilganligini e'tirof etgan holda ona tilimizning bugungi funksional-stilistik taraqqiyoti yangicha qarashlar va munosabatlarni, uni o'rganishga yangi tahlil metodlarni qo'llashni taqozo etadi. Bu ehtiyoj ayniqsa, publisistik uslub doirasida yaqqol seziladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Каримов С. Ўзбек тилининг бадий услуби. – Самарқанд: “Зарафшон”, 1992; Шу муаллиф. Ўзбек тилининг функционал стилистикаси. – Самарқанд: СамДУ нашри, 2010.
2. Курбанов Т.И. Публицистический стиль современного узбекского литературного языка: Автореф. дис. ...канд филол.наук. – Ташкент, 1987;
3. Каримов С.А. Ўзбек тилининг бадий услуби: Филол.фан.д-ри ...дис. автореф. – Тошкент, 1994
4. Абдусaidов А. Газета жанрларининг тил хусусиятлари: Филол.фан.д-ри... дис.автореф. – Тошкент, 2005.